

Dokument nr. 8:45

(2003-2004)

Privat forslag fra stortingsrepresentantene Rolf Reikvam, Lena Jensen, Karita Bekkemellem Orheim og Vidar Bjørnstad

Forslag fra stortingsrepresentantene Rolf Reikvam, Lena Jensen, Karita Bekkemellem Orheim og Vidar Bjørnstad om å revitalisere Kompetansereformen som en utdannings- og arbeidslivsreform

Til Stortinget

BAKGRUNN

I 1999 vedtok Stortinget i Innst. S. nr. 78 (1998-1999) å øke satsingen på kompetanse- og kunnskapsutvikling, gjennom å iverksette en reform for etter- og videreutdanning, kalt Kompetansereformen. Reformen skulle bidra til et koordinert nasjonalt kompetanseløft for voksne arbeidstakere - så vel som arbeidssøkende.

Det var bred politisk enighet om nødvendigheten av en slik reform. I en tid preget av rask teknologisk utvikling og omfattende globalisering spiller kunnskap og kompetanse en stadig viktigere rolle, og stabil tilgang på kompetent arbeidskraft vil være avgjørende både for den enkeltes og for virksomheters evne til å overleve og videreutvikles. For norsk nærings-, arbeids- og samfunnsliv handler det om å sikre økt verdiskaping i årene framover.

I Innst. S. nr. 78 (1998-1999) uttalte et samlet storting:

"Komiteen vil sterkt understreke behovet for en etter- og videreutdanningsreform. I et stadig mer omskiftelig samfunn er det nødvendig med en gjennomtenkt strategi for å tilby store grupper etter- og videreutdanning. Utfordringen for norsk arbeidsliv er at tradisjonelle konkurransefortrinn blir svekket. Årsaken er først og fremst å finne i åpnere markeder, ny teknologi og økende handel over landegrensene. Komiteen vil påpeke at Norge som samfunn og våre bedrifter bare kan møte denne utfordringen gjennom å

yte det beste innen sine nisjer. Komiteen mener at økt kompetanse og bedre bruk av menneskelige ressurser er nødvendig for at den enkelte selv og næringslivet skal make å hevde seg i en kunnskapsbasert økonomi."

Reformen innebar en rekke tiltak for å forsterke investeringene i kompetanseutvikling og voksenopplæring, og satsingen ble koordinert som et treparts-samarbeid, der både arbeidsgivere, arbeidstakere og det offentlige skulle bidra aktivt. Dette gjaldt så vel finansiering og organisering som gjennomføring.

Et av Kompetansereformens viktigste satsingsområder har vært å gi grupper med lite utdanning bedre muligheter. Her har reformen bidratt positivt med hensyn til formelle rettigheter. I 2000 fikk voksne rett til videregående opplæring, og fra 2002 rett til grunnskoleopplæring, jf. Innst. O. nr. 89 (1999-2000). Samtidig har mulighetene til høyere utdanning blitt langt større gjennom det nye nasjonale systemet for dokumentasjon og verdsetting av realkompetanse, jf. Innst. O. nr. 65 (2002- 2003), som innebærer at utdanningssøkende uten formell studiekompetanse kan vurderes for opptak til høyere studier basert på den erfaringsbaserte kompetansen de besitter. Permisjonsbestemmelsene i arbeidsmiljøloven er også endret slik at arbeidstakere som ønsker ny eller videre utdanning nå har rett til utdanningspermisjon.

Likevel har ikke reformen bidratt til det kompetanseløftet man ønsket. En undersøkelse fra forskningsstiftelsen Fafo (SNF notat nr. 58/2003) viser at svært få voksne så langt har benyttet seg av muligheten til utdanningspermisjon og etterutdanning, og en undersøkelse fra VOX (VOX-rapport: "Men hvor skal vi henvende oss", oktober 2003) avdekket at halvparten av de voksne ikke en gang kjenner til sine utdanningsrettigheter. Problemet viser seg tydeligst i den videregående opplæringen, der flere fylkeskommuner oppgir at de av økonomiske årsaker unnlater å

opplyse om voksnes rettigheter til videregående utdanning. Dette resulterer i færre søknader, som i sin tur leder til reduserte utdanningstilbud. Kompetansereformen har dermed ikke nådd en av sine viktigste målsettinger, som var å få flere voksne til å ta videregående opplæring. Dette er alvorlig, ettersom det er dette utdanningsnivået som kvalifiserer til både videre studier og arbeid. Yrkesutdanning gir fagbrev som sertifiserer til flere yrker, mens ulike studieretninger gir studiekompetanse til høyere utdanning. For mange voksne er derfor videregående opplæring avgjørende for en videre yrkeskarriere og en nødvendig åpning til nye utdanningsveier.

Kompetansereformen har dermed så langt lagt til rette for utdanningsmuligheter, uten at disse har blitt godt nok benyttet. En vesentlig forklaring på den manglende realiseringen er å finne i at det økonomiske grunnlaget og organiseringen av reformen fremdeles ikke er avklart. Hensikten var at finansieringen skulle være et delt ansvar mellom staten og partene i arbeidslivet, men så langt har det ikke vært mulig å få en slik løsning på plass. Det eneste man har enes om er å tilrettelegge Statens lånekasse for utdannings tilbud til voksne utdanningssøkende bedre, slik at de kan finansiere utdanningen gjennom Statens lånekasse for utdannings stipend- og låneordninger. Utover dette har manglende oppfølging i partssamarbeidet ført til få muligheter for finansiering av livsopphold for voksne under utdanning.

At reformen sliter med realiseringen, er imidlertid ikke et uttrykk for at behovet for den har avtatt. Snarere tvert om. Økende arbeidsledighet og nye krav til folketrygdsystemet framover påskynder behovet for omstilling og nyskaping i næringsliv og offentlig sektor. Etter- og videreutdanning er et av de viktigste verktøyene vi har for å kvalifisere folk til et yrkesliv som stadig endres, både i struktur og arbeidsmåter, og en økt satsing på kompetanseutviklende tiltak vil være et viktig virkemiddel for å bidra til at landets over 100 000 arbeidsledige kan komme ut i og forbli i arbeid. I NOU 2004:1 "Modernisert folketrygd" foreslår pensjonsutvalget et folketrygdsystem med incentiver til å få folk til å være flere år i arbeidslivet, i den forstand at det skal lønne seg å arbeide lenger. Dette vil forsterke etterspørselen etter etter- og videreutdanning. Skal folk stå flere år i arbeidslivet, vil behovet for livslang læring tilta, fordi kompetent arbeidskraft vil måtte fornye seg i takt med det arbeidslivet de skal delta i. Derfor vil Kompetansereformen være en viktig utdanningsreform, og utgjøre en vel så viktig arbeidslivsreform i årene framover.

Etterspørselen etter kompetansehevende og kunnskapsutviklende utdanningstilbud vil måtte styres både av arbeidslivets behov og av arbeidstakernes interesser. Det er viktig å understreke at de voksne selv må kunne velge hvilken utdanning de ønsker. Utdanningsmålene må ikke nødvendigvis være knyt-

tet opp mot det yrket en har, men kan like gjerne være en utdanning over til noe annet. En yrkeskarriere kan utøves på mange måter; gjennom ulike oppgaver innen en enkelt bedrift, gjennom nye roller innenfor samme bransje eller gjennom bevegelse over til noe helt annet. Det viktige er å tilrettelegge for voksnes muligheter til å velge nytt i takt med at arbeidslivet og den enkeltes behov endres. Det er dårlig ressursutnyttelse at folk faller fra og går ledige eller over på trygd. Med arbeidslivets tiltagende krav til innsats og omstillingsevne, er det et felles ansvar og i felles interesse for alle parter å gi rom for omskolering og ny skoling av arbeidsstyrken.

Mye av dette spillerommet betinges av at man får på plass et system for finansiering av livsopphold under utdanning, som gjør det økonomisk mulig for den enkelte å søke kompetanseheving. Et av de store problemene med etter- og videreutdanningsreformen i dag er at omkostningene knyttet til utdanning av voksne stort sett blir betraktet og behandlet som et økonomisk problem for den enkelte arbeidstaker og arbeidsgiver, selv om kompetansebyggingen har en samfunnsbetydning langt utover dette. Arbeidskraftens kompetanse er et konkurransefortrinn som må ivaretas og videreutvikles. Skal vi få voksne til å benytte seg av muligheten til å ta utdanning i løpet av yrkeslivet, må det gis økonomisk sikkerhet for at livsoppholdet er finansiert. Likeledes må finansieringen være lagt opp på en slik måte at det vil lønne seg også for arbeidssøkende og andre å søke videre utdanning. Slike incentiver savnes i dag, hvor arbeidsledige og permitterte som begynner på utdanning, mister sin rett til arbeidsledighetstrygd.

Utfordringen for Kompetansereformen nå er derfor først og fremst å få etablert et finansieringssystem - og samarbeid mellom partene og det offentlige - som motiverer dem til å investere midler i voksnes livsopphold under etter- og videreutdanning. Ettersom partenes behov vil variere, er det viktig å understreke den felles interesse alle har i en stabil tilgang på kompetent arbeidskraft. Partene i arbeidslivet bør som en del av dette samarbeidet ta et større ansvar for å stille midler til rådighet til etter- og videreutdanning knyttet til produksjons- og kvalitetsforbedrende tiltak internt i den enkelte bedrift og bransje, mens staten i større grad bør ta et overordnet ansvar for tiltak rettet mot enkeltmedarbeidere som av ulike årsaker er i ferd med å bli "overflødige" og som trenger ny - eller omskolering for å klare seg i arbeidsmarkedet. Dette kan være ved å legge til rette for utdanning som kvalifiserer til andre bedrifter, bransjer eller sektorer.

Gjennom Kompetanseutviklingsprogrammet, som er et ledd i iverksettingen av Kompetansereformen, er det utviklet en rekke gode strategier for kompetanseutvikling på arbeidsplassene. Blant annet har man utviklet pedagogiske og praktiske metoder for en større bruk av arbeidsplassen som læringsarena.

Dette er verdifulle erfaringer. Å bruke arbeidsplassen som læringsarena gir rom for en mer erfaringsbasert læring enn den tradisjonelle skoleundervisningen, samtidig som det løser mange av problemene knyttet til det å måtte ta produksjonsarbeidere ut av produksjonen når de skal utdannes videre. Skal det tilrettelegges for en høyere utdanningsaktivitet hos voksne, er det viktig at dette utviklingsarbeidet fortsetter.

For at Kompetansereformen skal revitaliseres og bli det utdanningsløftet for fellesskapet og den enkelte som var forutsatt i Innst. S. nr. 78 (1998-1999), er det nødvendig å prøve ut ulike former for finansiering av livsopphold under utdanning. Slike opplegg bør i første omgang være ulike prosjekter innenfor sektorer og bransjer, der partene har en egeninteresse av at de ansatte får nødvendig kompetanseheving. Sammen med partene må staten inngå i et spleiseslag som skal legge det økonomiske grunnlaget for at ansatte kan ta utdanning med støtte til både livsopphold og finansiering av selve utdanningen. Med grunnlag i erfaringer fra prosjektene må det etableres universelle ordninger. Trepartsfinansieringen kan eksempelvis organiseres med en avgift fra partene, som sammen med offentlig støtte inngår i et fond som øremerkes utdanningstiltak.

Gjennom etablering av bransjevise fond vil det bli skapt en etterspørsel etter utdanning fra voksne. I stor grad vil det være de etablerte utdanningsinstitusjonene som vil være tilbydere. En del av denne opplæringen vil kunne dekkes av egne bransjevise opplegg. Partene innenfor bygg- og anleggssektoren har eksempelvis utviklet egne utdanningstilbud som kvalifiserer til ulike spesialoppgaver.

For mange voksne vil videregående opplæring, enten fram til fagbrev eller som studieforbereidende kurs, være det mest aktuelle. Skal man lykkes med Kompetansereformen, er det derfor helt avgjørende at fylkeskommunen legger til rette for opplæringstilbud rettet mot voksne. Rapporter viser at fylkeskommunene prioriterer 16-19-åringer. Dette skyldes hovedsakelig trange økonomiske rammer. Det er derfor helt nødvendig å foreta en gjennomgang av inntektssystemet for å få vurdert om det fanger opp fylkeskommunenes ansvar overfor voksne.

FORSLAG

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

1. Stortinget ber Regjeringen ta initiativ overfor partene i arbeidslivet for å få prøvd ut pilotprosjekter for etter- og videreutdanning innenfor en eller flere bransjer. Prosjektene skal baseres på en trepartsfinansiering. Stortinget ber Regjeringen i statsbudsjettet for 2005 legge inn de midler som skal være statens andel i prosjektene.
2. Stortinget ber Regjeringen i budsjettet for 2005 vurdere om inntektssystemet i tilstrekkelig grad fanger opp fylkeskommunenes ansvar overfor voksnes rettigheter til videregående opplæring.

10. mars 2004